

մունքովը : Սէկ խօսքով , պատանեկան հասակնին գրեթէ երիտասարդութեան ու կատարեալ մարդկութեան փոխուած է՝ քաղաքական տնտեսութեան և իրաւագիտութեան տուած տեղեկութիւն ներովը : Սենք մեր կողմանէ ջանացինք ինչպէս որ պարտքերնիս էր ամէն կերպով բարի կրթութիւն մը տալու , բայց աս ալ վկայուած ճշմարտութիւն մըն է որ դաստիարակութիւնը ինչպէս որ չը կրնար փոխել բոլորովին մարդուս բնութիւնը մանաւանդ ոմանցը , նոյնպէս ալ չկրնար այնպիսի անփոփոխելի բարութեան կնիք մը տպաւորել դաստիարակելոյ վրայ որ ապականեալ աշխարհիս ամէն փորձութեանց և չար օրինակներու միշտ յաղթական ըլլաք :

Յիրաւի , եթէ մեր փափաքանաց ու մեր սիրելի և պատուական ազգին կարօտութեանը նայինք , մենք չենք կրնար գոհ ըլլալ ասոնց յառաջագիմութեանը , ինչպէս որ տգիտ էնք ասոնց սակաւութեանը վրայ . բայց երբոր կը մտածենք ժամանակին կարծութիւնը և հիմակուան պարագայից անհրաժեշտ հարկը , և միանգամայն մեր իննամայր համեմատ ալ այս աշակերտաց ցրցուցած ընդհանուր եռանդը և աշխատասիրութիւնը , ոչ միայն գոհ կ'ըլլանք , ինչպէս որ ըսինք , այլ և ուրախութեամբ սիրտ կ'առնունք՝ ջանքերնիս կրկնապատկելու մնացածներուն և նոր գալու աշակերտաց վրայ :

Ուէ որ գոնէ մեզի չափ ճանչնան ու յարգեն ուրիշներն ալ այսպիսի պատանեաց յառաջագիմութիւնը , քաջալերութիւննիս կրկին պիտի ըլլայ , և յոյսերնիս պիտի հաստատուի թէ այս մեր ազգասիրական աշխատութիւնը անշուշտ մէկուն տեղ երեսուն՝ վաթսուն և հարիւր պիտի պտղաբերէ միշտ լստուծոյ օրհնութեամբը :

Հ. Գ. ԱՅՎ.

ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ի հանդիսի պարգևաբաշխութեան Սոսրաբեան վարժարանին :

Պարոններ ,

Տարւոյն մէջ օր մը կայ՝ յորում հասարակաց աչքին ու դատաստանին առջև կը դրուի մեր աշխատանաց նպատակն ու կերպը՝ որ սովորաբար վարժարանիս խոնարհ ու լռիկ պատերուն մէջ ամփոփուած են . և այս օրս պարգևաբաշխութեան օրն է :

Եւս օրուան օրս վերակացուք , վարժապետք , աշակերտք , ամէնքն ալ կը սպասեն հասարակաց կարծեաց վճիռը լսելու պատկառելի ժողովոյս բերնէն , ամէնքն ալ ներողամիտ և արդար քննութեան մը տակ կը ձգեն իրենց ջանքին արդիւնքը , կը յայտնեն թէ որչափ եղեր է ոմանց աշխատանքը որ հաղորդեն՝ ոմանցն ալ որ ընդունին հիմակուան ժամանակիս գիտութեան ծառոյն պատուները . ծառ մը որ ճիւղերը անդադար աճելու վրայ են , արմատը քիչ մը դառն և պտուղը ամենաքաղցր , ծառ մը որ աստուածային նախախնամութիւնը օրէ օր կը մեծցնէ , որպէս զի անոր բարերար չքին տակը պատսպարուի մարդկային ազգի անցաւոր բազդը աս աշխարհքիս վրայ , և հիմակուրնէ պատրաստէ յաւիտենական երջանկութիւնն որ պիտի վայելէ ՚ի հանդերձեալն : Եւս պարզ ու անպաճոյճ խօսքերն որ մենք պարգևաբաշխութեան օրը հոս կը զուրցենք վարժարանիս մէջ չեն գուցիր , դուրս կ'ելեն կ'երթան՝ մեր աշխարհիս երեսը ցրուած հայրենակիցները կը գտնեն , ու կը ցուցնեն անոնց թէ ինչ բարեկամներ կան հեռավոր երկրի մը մէջ որ յոյս ունին ապահով ճամբան իրենց ցուցնելու , այն ծով եզերեալ լապտերաց նման որ մոլորեալ նաւերուն կը ցուցնեն նաւահանգստին մօտ ըլլալը : Պարտք մըն է մեզի , Պարոններ , որ այսպիսի սակաւազիւտ ու

պատուական առիթը չկորսնցնենք , այլ ամէն տարի ջանանք աւելի լաւ կերպով հասկըցնել մեր տուած կրթութեան և քրիստոնէական ու ազգասիրական աշխատութեան այս կամ այն մասը : Սեր վախճանը մեր սիրելի փափաքը ինչ է , եթէ ոչ մեր Հայոց ազգին տղաքը քովերնիս կանչել , ինչպէս որ Վրիստոս տէրն մեր իր քովը կրկան չէր անմեղ տղաքը , վասն զի անոնք իրենց հասակովն ու անմեղութեամբը աւելի զիւրաւ կ'ընդունին բարի կրթութիւնը : Իսկ մեր աշխատութիւնն ու ջանքը ուրիշ ինչ կերպով կրնանք իմացնելնոյն տղայոց ծնողացը , եթէ ոչ անոնց աչքին առջևը դնելով թէ ինչ կը հասկնանք մենք դաստիարակութիւն , ուսմունք , աստուածապաշտութիւն , ազգասիրութիւն ըսելով , որպէս զի իրենց մեր վըրայ ցըցուցած վստահութիւնը օրէ օր աւելի արդարանայ , և մեր ջանքերուն միաբանութիւնը մեր սրտերուն միաբանութեան պտուղն ըլլայ :

Եւս տարուան ատենախօսութեամբ կ'ուզենք աս հասկըցնել թէ մեր դաստիարակութեան հոգին և ոճը ինչո՞ւ համար բացարձակապէս ազգային է : Եւ նախ , ինչ բան է ազգութիւն կամ ազգայնութիւն ըսուածը ամէն ժողովրդոց համար ընդհանրապէս . և երկրորդ , ինչ բանի վրայ է Հայոց ազգութիւնը մասնաւորապէս :

Եւստուած զմարդ աշխարհիս վրայ դրած ատենը՝ ընկերական վիճակ տուաւ անոր : Եւ մարդկային ընկերութիւնը ինչ է , եթէ ոչ բազմութիւն ընկերակցութիւններու ընդարձակ հաւաքումը՝ աստիճան աստիճան բաժնուած՝ ազգատոհմէն սկսեալ ինչուան բովանդակ ազգը , ազգէն ալ ինչուան բոլոր մարդկային ազգը : Ընկերակցութեամբ է որ մարդս իր կենացը հարկաւոր աշխատանքներուն մեծ մասը կը կատարէ , ընկերակցութեամբ է որ գերդաստան մը կը ձևացնէ՝ իր սրտին զգացմունքներուն հանդիսաւրան , ընկերակցութեամբ է դարձեալ որ ազգութիւն մը կը կազմէ , այսինքն բազմութիւն մը գերդաստան

ներու՝ այնչափ կապերով իրարու հետ կապուած , որ մէկմէկու օգնելով աւելի զօրաւոր կ'ըլլան չարութեանց դէմ առնելու , աւելի ուժով կ'ըլլան բարիք գործելու . և աս մասնական միաբանութենէն կը ձևանայ և առաջ կու գայ այն ամէն ազգաց միաբանութիւնը որ ապագայ դարերուն մէջ պիտի կազմուի երբոր քրիստոնէութեան քարոզած սէրն աւելի տարածուի ու ծաւալի : Ազգութիւնը այլ և այլ ժողովրդոց դրօշն է . առնով է որ կը ճանչնան մէկզմէկ այն մըրցանքին մէջ որ աս հնացեալ աշխարհս սկսեր է , բայց վերջացնելու ետեւէ է . անով է որ կը համրեն իրենց անդամները և իրենց բարեկամները , և վառ կը պահեն իրենց յոյսը , յոյսը՝ որ թշուառ տառապելոց մէկ հատիկ քաղցը առաքիւնութիւնն է :

Եւս , Պարոններ , ազգութեան հոգին աւելի այն ազգաց համար խարխիս ապաւինութեան եղած է՝ որ մեծամեծ թշուառութիւններ քաշեր են : Բանի քանի ժողովուրդներ յաղթուեցան , ցըրուեցան , այն ահագին դրոգմանց ու կործանմանց մէջ՝ որովք այնչափ ժամանակ տակնուվրայ եղաւ քաղաքական աշխարհս , ինչպէս որ երկրագունտս ալ շատ մը փոփոխութիւններ ունեցաւ բընութեան օրէնքներով ինչուան որ հաստատութիւն ու ամբողջութիւն առաւ՝ մարդու բնակարան ըլլալու : Եւսչափ ժողովրդոց մէջէն որոնք բնաջինջ եղան ու որոնք ոտքի վրայ մնացին . թող մեր տեղը ազգութեան հոգին պատասխանէ : Ինչ կ'ըսէ : Եւս ժողովուրդներն որ իրենց սիրտը իբրեւ անմատչելի ապաստանարանի մէջ պահեցին ազգութեան կապը , անոնք են որ այնպիսի տարսափելի թշուառութեանց մէջ ալ կենդանի մնացին . և եթէ չկրցան ալնորէն իրենց ազգութեան ամբողջութիւնը կազմել , գէթ կրցան իրենց թշուառ վիճակը մեծապէս լաւացնել : Ինչ հակառակն , այն ժողովուրդները , որոնց սրտին մէջ ազգային հոգին տկար էր , աշխարհիս երեսէն ջնջուեցան , իրենց բռնած երկրին մէջ գերեզման մը միայն թողու

ցին, պատմութեան մէջ ալ անուն մը : (խողովդոց ցիրուցան եղած ժամանակը, ազգութիւնը՝ նորէն հաւաքուելու ցուցակ ու նշան մըն է . ուստի այն բանակն որ նորէն կը ժողովուի ու չվհատիր, նաեւ յաղթուելէն ետքը արժանի է յաղթութեան :

Ազգային հոգւոյն ոյժը այնչափ լաւ հասկըցած են ամէն մարդիկ՝ որ անոր ազգեցութիւնը ամէն տեղ ալ տղոց դաստիարակութեան վրայ կ'երևնայ, և մէկ ազգ մը չկայ որ չուզէ անոր ներգործութեամբը շարժել սաստկապէս իրեն դեռահասակ յաջորդացը միտքը : Հարկաւ չէինք կրնար մենք ուրիշ ամէն ազգերէն տարբեր ճամբայ բռնել և ոչ վար մնալ անոնցմէ որ մեզի օրինակ եղեր են, և որոնց մէջ շատը կան որ քրիստոնէական հաւատքին տուած ոյժն ու լոյսն ալ չունին : Հայոց ազգն որ պատմութեան դարերուն ծայրը կեցած է իր այնչափ հնութեամբը, այն դարերուն մէջէն անցնելու ատենը ինչ թշուառութիւն մնաց որ չքաշէ : Իր աշխարհագրական դիրքովը Միջին բոլոր աշխարհակալաց անցնելու ճամբուն վրայ գտնուելով, այնչափ ալ զօրաւոր չըլլալով որ կարենայ դիմանալ իր վրայ ետեւէ ետեւ յարձակող ազգաց անթիւ բազմութեանը, պէտք եղաւ որ ընկճի : Ինչէն է որ այնչափ վրդովմունք ունենալէն ետքն ալ կենդանի կը գտնենք այս ազգը՝ թէպէտ և վերքերով լեցուն : Այս այս սքանչելեաց գաղտնիքը ազգային հոգին է, և պատճառը անիկայ միայն կը հասկըցընէ մեզի :

Այս ալ պէտք է ըսենք՝ ի գովեստ Հայաստանի տիրող վերջի աշխարհակալութուն, այսինքն () սմանեան Տաճկաց, որ իրենց տէրութիւնը ոչ երբէք հակառակեր է ազգութեան հոգւոյն : Այս բանիս մէջ ուրիշ շատ ժողովուրդներէ աւելի արդարութեամբ մտածելով, թող տուին որ իրենց յաղթած ժողովուրդները անկորուստ պահեն իրենց լեզուն, օրէնքներն ու կրօնքը, ան ալ այնպիսի ժամանակ որ բարբարոսութիւնը ամէն տեղ տիրած ըլլալով ամէն տեսակ բըռ-

նութիւն կրնար օրինաւոր սեպուիլ : Այս րոպայի ու Միջին աշխարհակալութուն մէջ, () սմանեանք ամենէն չափաւորներուն մէկն եղան, և անոնց գաւազանին հարստակող ամէն ազգերն ալ կրցան համարձակ իրենց ազգութիւնը պահել՝ աս պայմանով միայն որ քաղաքականօրէն ստորին կարգի մէջ ըլլան, և յանձն առնուն քանի մը ծանրութիւններ որ ան ատենի ժամանակաց տարբերութեամբ կը մեկնուին ու նաեւ կերպով մը կ'արդարանան :

Սոյն միջոցիս որ մենք հոս կը խօսինք, արդարացի և խոհական քաղաքականութիւն մը կայ որ կը ջանայ բոլոր () սմանեան հարստակաց մէջ իրաւունքը հաւասարեցընել՝ ինչ կրօնի և ինչ ազգութեան ալ տէր ըլլան անոնք : Այս հափառ սուղանը (Այստիւլ)՝ Եճիտ՝ տաճկական օրինաց նոր նոր կերպերով ընդարձակութիւն մը տալով՝ կ'ուզէ որ բոլոր հարստակացը մէջ արդարութիւնն ու երջանկութիւնը տարածուի : Այսպիսի մեծ ու վեհանախան նպատակի մը համար ալ արժանի է մասնաւոր գովեստից, և իր անունը աւելի պիտի աւաւորուի () սմանեան պատմութեան մէջ քան թէ () Եճիտ () Իւլէյիլի անունը. վասն զի թշուառութեան ու անիրաւութեան դէմ եղած յաղթութիւնները աւելի մեծ են քան թէ քաղաքական յաղթութիւնները. (Ճափահարութիւնք) և ինքը ճարտար ու հաւատարիմ խորհրդականաց օգնութեամբը այսպիսի վսեմ ու ազնուական նպատակի մը հաւնելու կը ջանայ : Սեր յոյսերուն մէկն ալ ահա աս է որ կարենանք իրեն այնպիսի հպատակներ պատրաստել որ իրենց կարողութեանը համեմատ գործակցութիւն մը ունենան () սմանեան տէրութեան բարեկարգութեանցը մէջ :

Այս ուրեմն այս վարժարանիս մէջ տրուած դաստիարակութիւնը իսկապէս ազգային է, և թէ որ այս նպատակէս հեռանանք՝ մեր բովանդակ պարտուցը հակառակ բան մը ըրած կ'ըլլանք : Այս մէկն կողմանէ յորդորուած ու ստիպուած ենք այսպիսի օգտակար ճամբայ մը բըռ-

նեղու , և շատ պատճառներ ալ ունինք այս ճամբէն ամենեւին չխոտորելու :

Եւս պատճառներուն առաջինը և ալ մէնէն զօրաւորը՝ վարժարանս հիմնողին (Ղա Սամուէլի Ս) ուրատայ կամքն է : Եւս վեհանձն բարերարը որ Հայոց ազգին ընդարձակ տոհմին մեծահամբաւ անդամներէն մէկն է՝ իր կամքը անորոշ չթողուց : Եւս կտակին մէջ որով արդար աշխատանքովը ստացած հարստութեան մէկ մասը ազգային վարժարան մը կանգնելու սահմանեց , որ (Ս) խիթալեանց ձեռքովը կարգաւորուի ու կառավարուի , իր դիտաւորութիւնը բացայայտ և որոշ խօսքերով կը հասկըցընէ . կ'ուզէ որ այն տղաքն որ աղքատ ծնողաց որդիք են , և միանգամայն ուսման և կրթութեան յարմար , և իր վարժարանին մէջ ձրի դաստիարակութիւն պիտի առնուն՝ ամէնքն ալ հայազգի ըլլան : Եւս ամենեւին տարբերութիւն մը չդնէր այլ և այլ երկիրներ ծնած Հայոց մէջ . բայց հայազգի ըլլալուն հարկը այնպիսի որոշ կերպով հասկըցուցած է , որ իր դիտաւորութենէն հեռանալու համար պէտք կ'ըլլայ որ մեր պարտքը բոլորովին մոռնանք : (Եւս մենք որ Սամուէլի Ս) ուրատայ կամեցը հաւատարիմ գործադիրը պիտի ըլլանք՝ պէտք է որ կատարենք անոր վեհանձնական դիտմունքը . ուստի չենք կրնար և ոչ մէկ պատճառանքով մը հեռանալ վարժարանիս հիմնադրին բացայայտ ու բացարձակ խօսքերով հասկըցուցած կամքէն :

(Եւս թէ որ աս մեր բռնած ճամբէն չխոտորելու պարտականութիւն ալ չունենայինք , միթէ միայն այսպիսի ազգասիրական վախճանի մը հասնելու համար աշխատենիս աւելի օգտակար չէ թէ Հայոց ազգին և թէ () սմանեան պետութեան և ուրիշ տէրութեանց ուր որ տարածուած են մերազնեայք :

Եւս զգային հոգին բաւականապէս մնացած է բոլոր Հայոց մէջ թէ հաճկաստան՝ ուր որ աւելի շատուր են , և թէ շատ մը երկիրներ ուր որ ցրուած են , այնչափ որ անոնց օտար ազգաց հետ խառնուելուն վախ չկայ : Եւս զգային վի-

ճակը ազգասիրութեան հոգին սնուցանելը՝ աշխարհիս երեսը տարածուած բոլոր Հայոց բարոյական յարգը աւելցընել է , և զանազան տէրութեանց ուրոնց իրենք հպատակ են՝ ընծայել աւելի կատարեալ գործիք , աւելի աշխատասէր՝ աւելի բարեբարոյ քաղաքացիք , և աւելի հաւատարիմ իրենց պարտքերուն որով մարդս կ'ըլլայ լաւ մարդ , ինքն իրեն ալ օգտակար՝ իր ազգատոհմին ալ , և իրեն գտնուած երկրին որ և իցէ տեսակ քաղաքականութեանը : () սմանեան տէրութեան վրայ մասնաւորապէս խօսելով , այնպիսի ազգի մը ազգասիրութիւնը վառելը՝ որուն ինքն իսկ տէրութիւնը ամենայն քաջալերութիւն և օգնութիւն կ'ընէ աս բանիս համար , ինչպէս նաև իր երկրին մէջ գտնուած ուրիշ ամէն ժողովրդոց , բուն տէրութեան ճամբուն մէջ քալել մըն է : Սմանեան տէրութեան հետ անբաժանելի կերպով մը միացած , և 'ի սկզբանէ հետէ ալ անոր պէս ասիացի , իր բաղդն ալ անոր բաղդին ու յաջողութեանը հետ խառնուած է . ուստի Հայոց ազգին յառաջագիմութեւ համար աշխատիլը՝ տէրութեան յառաջագիմութեանը համար աշխատիլ է , գէթ այն կերպով միայն՝ որով որ մենք կըրնանք ու պարտական ենք աշխատելու :

Եւս կ'իմացուի որ վարժարանիս մէջ տրուած դաստիարակութեան ոճը յարմար է բոլորովին մեր ըսած նպատակին : Եւս նպատակին օրէ օր աւելի մօտենալու համար բանեցուցած հնարքնիս այս է :

Եւս բանէ առաջ կը նայինք որ մասնաւոր կերպով և անընդհատ Զանքով սորովին աշակերտք հայերէն լեզու , հայոց մատենագրութիւնը , աշխարհագրութիւնը , պատմութիւնը և հնախօսութիւնը :

Եւս կըրորդ , ինչ բան որ կրնայ պատմական յիշատակները կենդանացընել , հիմնական աշխատանքները հիներուն պայծառութեան մօտեցընել , թէ հանձարոց արգասիքը և թէ նիւթական

մնացորդներ , զամէնս կը վննեն կը սորվին և իրենց թարմ մտքին մէջ ազգութեան գաղափարը կը ձևացնեն :

Երրորդ , հիմակուան գիտութեանց զանազան ճիւղերը սորվեցնելու ժամանակ , մեր ազգին այժմու վիճակին հարկաւոր եղած լեզուները սորվեցնելու ատեն , բոլոր այս նոր հարստութիւնները մեր պատմական հարստութեանցը հետ կը համեմատենք . և օտար ազգաց գաղափարներուն՝ ինչուան բառերուն ալ բաղդատութիւնը հայկական գաղափարաց և բառից հետ , առատահոս աղբիւր մըն է տեղեկութեան , և անկէց կը բղխէ նոր լոյս մը հայոց անձնական և սեպհական յառաջադիմութեան յարմար :

Եւս մեր բռնած ոճոյն կենդանի ապացոյցները կրնանք պարծանօք ցուցնել նախ այս պատուական ժողովոյս մեծարդոյ անձանցը . ետքն ալ մեր հայրենակցաց որ աշխարհիս ամէն կողմը ցրուած են , և մանաւանդ Տաճկաստան , Եւ տոնք են մեր աշակերտաց ընտիրներէն ու թը հոգի որ պատրաստուեր են լրեւելք դառնալու . ասոնք իրենց հետ պիտի դարձնեն իրենց հայրենիքը այն ազգային ու բարեպաշտական հոգին որ հոս եկած ատեննին ալ ունէին , բայց հիմակուանը աւելի մեծցած ու մաքրուած է : Եւրոպական գիտութիւններ ու արուեստներ սորվեցան ասոնք . բայց ան ալ սորվեցան թէ այն տեղեկութիւնները ինչ կերպով պիտի յարմարեցնեն արեւելքի հիմակուան վիճակին , և թէ աշխարհաց տարբերութեամբը իրաց մէջ ալ ինչ զանազանութիւններ կը գտնուին : Եւ գիտեն ասոնք թէ ինչ պարտքեր ունին առ Եւստուած , առ ընտանիս , տոհմ հայրենիս , և առ () սմանեան տէրութիւնը որուն հաւատարիմու իմաստուն հորատակներ պիտի ըլլան , լաւ ճանաչելով վեհափառ թագաւորին մեծամեծ կատարելութիւնները : Եւս , սիրելի աշակերտք , կը յուսանք որ արժանի էք դուք համարձակ ներկայանալու թէ մեր բարեկամաց , և թէ հակառակորդաց՝ եթէ

յանկարծ հակառակորդներ գտնուին . մեծ է վստահութիւննիս ձեր վրայ : Դուք կերպով մը նորածին քաղաքակաւութեան մը ճամբայ բացողներ էք . այս վարժարանիս մէջ դաստիարակուելէն ետե՛ դուք ձեր երկրին մէջ կենդանի ուսում մը պիտի ըլլաք , ցուցնելով թէ ինչպէս կրնան միանալ մարդու սրտին մէջ այն ամէն պարտքերն որ երբ հաւատարմութեամբ կատարուին՝ մարդու բարոյական մեծութեանն ու երջանկութեանը պատճառ կ'ըլլան : Եւ թէ վարժարանիս բարերարը դեռ կենդանի ըլլար , տարակոյս չունինք որ սոյն խօսքերս պիտի կրկնէր ձեզի , ինչպէս նաեւ իր արժանաժառանգ որդին Ղազար Սահաննէս Եւրատ , որ հարկադրուած ըլլալով աս օրերս Եւրոպայէն ետե՛նալու , կը ցաւի որ չկրցու ըստ փափաքանաց սրտին հոս գտնուիլ և ուրախութիւնը յայտնել իր բարեյիշատակ հօրը կամացը կատարուելուն վրայ :

Եւս դուք որ դեռ քանի մը տարի քովերնիս պիտի մնաք՝ օրինակ առէք ձեզի ձեր անդրանիկ եղբարքը : Եւս երբ որ ձեր պարտքն է՝ առաջ նմանիլ ասոնց , ու երբ որ աս ձեր բարեկամները բաժնուին ձեզմէ՝ անցնիլ գերազանցել քան զիրենք : Եւս վարժարանիս մէջ իրարու դասընկեր էիք . աս խոնարհական ու անուշ վիճակը ատենով մեծ բանի տեղ պէտք է անցնի ձեզի համար : Եւս երբ որ հոս հաստատած բարեկամութիւննիդ որով ամէն օրուան հացին հացակից եղաք , բոլոր ձեր կենացը մէջ անխախտելի մնայ , և զձեզ զամէնքնիդ ալ զօրաւոր ու անխորտակելի խուրձ մը ձևացնէ . մէյմէկ ձեռքերնիդ իրարու տուէք եղբայրաբար , ու մէկալը ձեր ցրուեալ հայրենակցացը երկրնցուցէք : Եւս երբ մէկզմէկ , օգնեցէք մէկմէկու , աշխատեցէք անգաղար հաւատարմութեամբ խողաղովութեամբ և միաբանութեամբ . գիտնաք որ դուք ձեր ընտանեաց և հայրենեաց օրհնութիւնը կ'ըլլաք :

Եւս դուք , պատուական հանդիսականք , որ հաճեցաք ձեր կարեւոր գործ-

քերուէն մէկ քանի ժամը մեզի նուիրել, ընդունեցէք մեր և այս պատանեաց շնորհակալութիւնները :

Րիզա պէյը, որ մեծապատիւ Վալլիմաքի իշխանին տեղը հոս ()սմանեան տէրութեան երեսփոխանն է, որով վեհափառ թագաւորին ալ այս վարժարանիս վրայ ունեցած բարեսէր խնամքը կը յայտնէ մեզի, հաճեցաւ հանդիսիս գահերէցու թիւնը յանձն առնուլ. իր անունը այս գեղեցիկ օրուանս յիշատակէն անբաժանելի պիտի մնայ : Փարիզու եկեղեցականաց պատկառելի ժողովէն, որ ամէն անգամ յայտնած է մեզի իր իմաստուն բարեկամութեան ապացոյցները, շատ մը մեծարոյ անձինք առաջիկայ են հանդիսիս. անոր ալ մեր երախտագիտութեան նուէրը կը նորոգենք : Եւ ժողովոյս մէջ գտնուող մեր հայրենակից եղբարքը ուրիշ տարիներու պէս աս տարի ալ պարտք մը կը կատարեն որ միշտ սիրելի պիտի ըլլայ իրենց սրտին և ազգասիրութեանը : Ենունի վարժապետներ, մեծահամբաւ գիտուններ, հռչակաւոր արեւելագէտներ եկեր են որ նորէն ցուցնեն մեզի թէ ինչ մտադրութեամբ կը յարգեն իրենք մեր աշխատանաց նպատակը : Եւ ասոնց ամենուն վրայ, Վաղղիոյ տէրութիւնը որ օրէ օր աւելի կը քաղցրացնէ մեզի իր հիւրընկալութիւնն ու պաշտպանութիւնը, պէտք է ընդունի մեր շնորհակալութեան նուէրքը : Եւ այս մէկ երկիր մը ուր որ ազգութեան անունը այնպէս լաւ հասկըցուի ինչպէս աս Վաղղիոյ մէջ, որ այնչափ անգամ ցըցուցած է իր արիական ու խոհական հայրենասիրութիւնը : Եւ յաջափ և այսպիսի բարեկամական մտադրութիւններ տեսնելէն ետեւ աս վարժարանիս վրայ, օրէ օր ասոնց աւելի կերպով արժանի ըլլալ է մեր վախճանը, Պարոններ. և այս վախճանիս հասնելու ալ մեծ յոյս ունինք ձեր ձեռքն տուութեամբ : (Տափակարութիւն :)

Պատասխանի ՐԻԶԱ ՊԵՅԻ Վարժապետ ()սմանեան Պետրոսի 'ի Փարիզ :

Պարոններ,

Վարժարանիս վերակացուները կ'ուզէին որ Վալլիմաքի իշխանը յանձն առնուր աս հանդիսիս գահերէց բազմելու պատիւը : Ենիկայ հոս չգտնուելով, հաճեցան ինծմէ խնդրել որ անոր տեղը բռնեմ, որպէս զի ()սմանեան տէրութիւնը նորէն մէկ յայտնի նշան մը ցուցնէ աս պատուական վարժարանիս վրայ ունեցած համարմանն ու սիրոյն, որովհետեւ հոս իր հպատակները՝ խիթարեանց անխոնջ աշխատանքն ու Վաղղիոյ հիւրասիրութեամբը ազնիւ ու իմաստուն դաստիարակութիւն մը կ'ընդունին :

Սիրով ընդունեցայ ես, Պարոններ, այս ինծի առաջարկուած պատիւը, վասն զի վստահ էի որ ես հոս թարգման պիտի ըլլամ իմ տէրութեանս որ ամէն տեսակ վեհանախական ջանքերն ընելու հետ է՝ որպէս զի ուսմունքը իր բոլոր հպատակացը մէջ տարածուի :

Եւ իշխարհիս մէջ մէկը չկայ հիմայ որ չճանչնայ ու չյարգէ մեր վեհափառ Սուլդանին մեծ ու վսեմ քաղաքականութիւնը, որ կը յայտնէ իր հպատակներուն ինչ ազգէ և ինչ կրօնէ ալ ըլլան : Իր տէրութեան խորհուրդներուն մէջ տիրող գլխաւոր բաղձանքը աս է որ հայրենասիրութեան ու ազգասիրութեան կապերը հետզհետէ աւելի ձիգ կապուին. կը ցաւիմ որ ես աս բաղձանքը նոյնչափ ճարտասանութեամբ բացատրել չեմ կրնար՝ որչափ զգացմամբ որ սրտիս մէջ կ'իմանամ :

Եւ անեւին տարակոյս չկայ, Պարոններ, որ այս վարժարանիս վերակացուացը հայրական խնամքովը կը թուած հայազգի պատանեաց շատը իրենց տէրութեանը պաշտօններուն մէջ պիտի մտնեն. ուստի այն եռանդը, տաղանդը, աշխատանքը որ տէրութեան վերանորոգութեանը համար կը կատար-